

A magyar agrárium és élelmiszeripar előtt álló fenntarthatósági kihívások és kezelésük a fejlesztéspolitikai dokumentumokban

**Farkas Jenő Zsolt – Hoyk Edit – Szalai Ádám –
Palkovics András**

MRTT XX. Vándorgyűlés, Budapest, 2022. okt. 6-7.

Témafelvetés – kutatási kérdések

Smalley (2005) a következő 50 év legfontosabb kihívásai:

1. Energia	6. Terrorizmus és háború
2. Víz	7. Járványok/betegségek
3. Élelmiszer	8. Oktatás
4. Környezet	9. Demokrácia
5. Szegénység	10. Népesedés

Két markáns irány bontakozik ki az agrárfejlesztésekben a fenti problémák kezelésére (Schnebelin et al., 2021; Liu et al., 2021; Lamine, 2011):

- **Digitalizáció:** digitális megoldások alkalmazása a mezőgazdaságban a hatékonyság javítása, a költségek és a környezet terhelésének csökkentésére, sokan párhuzamot vonnak az Ipar 4.0 törekvésekkel.
- **Ökologizáció:** olyan gyakorlatok és technológiák alkalmazása, amelyek végső soron az ökoszisztéma szolgáltatások regenerációjára törekednek, tehát túlmutatnak a digitalizáció környezeti céljain.

Kutatási kérdések: A KAP keretében eltöltött 18 év javította-e a fenntarthatóságát a magyar mezőgazdaságnak? Az EGD és a 2021. decemberi KAP reform kapcsán Magyarország milyen agri-food fejlesztési irányokat fogalmaz(ott) meg?

A KAP permanens reformja

A KAP 40 éve permanens reform állapotában van.

A reformok célja az európai mezőgazdaság átvezetése az iparszerű mezőgazdaságból a fenntartható mezőgazdaságba (európai olvasatban multifunkcionális mezőgazdaság) (Bowler-Ilbery, 1998; Feindt, 2018).

Ennek során változott a célrendszer: a **termelékenységet felváltotta a fenntarthatóság**, de a **versenyképesség megőrzése megmaradt**, ami egy bonyolult két pilléres támogatási rendszert eredményezett.

2009-es Budget Health Check-től kezdődően kiemelt cél a KAP támogatási rendszer egyszerűsítése, a klímaváltozáshoz történő alkalmazkodás és a zöldítés, mindeddig mérsékelt sikerrel.

A 2021-es reform fő üzenetei és irányai: **még zöldebb EGD-nek alárendelt KAP, igazságosabb forráselosztás, a versenyképesség fejlesztése.**

Emellett az EGD-ben foglalt célok elérésének fő eszközei a **digitalizáció** és az **SDG indikátor alapú monitoring** bevezetése.

A KAP kritikája

A legfontosabb alapkérdés, hogy a **KAP valóban a zöldítést célozza, vagy csak zöldre mossa az európai agrárpolitikát** (greening or green washing)? (Alons, 2017)

Környezeti szempontú kritikák:

- Az agrártermelés folyamatos intenzifikációja a legfontosabb oka az európai biodiverzitás csökkenésének (Henle et al., 2008; Crenna et al., 2019).
- **A zöldítési intézkedések hatásai csak elszórtan jelentkezők**, ebből következően azok hatékonysága gyenge (Lowe et. al., 2020).
- Az **agráriumnak jelentős szerepe van a klímaváltozás folyamatában**, de hiányoznak azok a konkrét kötelezettség-vállalások, amelyek a környezetvédelmi és éghajlat-politikai törekvéseket megvalósíthatóvá teszik (Matthew, 2017).

Gazdasági – társadalmi problémák és kérdések:

- **A támogatások földárakba, a bérleti díjakban jelennek meg**, azok jelentős része nem az ágazatban, vagy a vidéki területeken hasznosul (Kovách, 2012).
- Az európai agrárium számára **nem optimális egy digitalizáció alapú fejlesztéspolitika**.
- Az EGD és a 2021-es KAP reform a mezőgazdasági gépgyártó és technológiai cégeknek kedvez, a digitalizáció egy új gépesítési hullámot indít el az európai agráriumban (Kondratieva, 2021; Rijswijk et al., 2021).

Anyag és módszer

Statisztikai adatok:

- Eurostat Agri-environmental Indicators
- KSH Hosszú agráridősorok és Agrárcenzusok

Ágazati dokumentumok (európai és magyar egyaránt):

- Magyarország digitális agrárgazdasági stratégiája (DAS)
- Digitális élelmiszeripari startégia (DÉS)
- Agrár-munkaerőpiaci Barométer (készítő: AKI)
- EU Agricultural Outlook for markets
- European Green Deal
- Farm to Fork és Biodiversity Strategy
- Regenerative Agriculture in Europe (EASAC jelentés)

Módszer:

- leíró statisztikai elemzés,
- szakpolitikai értékelés - framework analysis (Srivastava-Thomson, 2009) – 5 lépéses folyamat: a vizsgálati téma definiálása, a kulcsszavak meghatározása, a dokumentumok indexelése a kulcsszavak alapján, eredmények ábrázolása, értékelés MAXQDA szoftverrel.

Eredmények – fenntarthatósági indikátorok

- A mezőgazdasági területek nagysága csökken.
- Az organikus termelésbe bevont területek nagysága 2015 után ugyan nőtt, de arányaiban elmarad ez EU átlagtól.
- Az 1 ha-ra jutó műtrágya felhasználás 2000 óta megduplázódott, a növényvédőszeresek használat folyamatosan nő.
- Az elmúlt 20 évben 30 millió m³-rel nőtt a magyar mezőgazdaság vízfelhasználása.
- 2010 és 2016 között több mint 30%-kal nőtt az ágazat energiafelhasználása.
- Ennek következményeként nőtt az ÜHG kibocsátás is, ami ma ez EU átlag felett van.
- A mezőgazdasági területek madárállományának indexe 1999 óta 30 ponttal csökkent.
- A gazdálkodók átlagéletkora 57,9 év, a 65 évnél idősebbeknek csak 28 %-a rendelkezik valamilyen mezőgazdasági végzettséggel.
- Az átlagos birtokméret ugyan emelkedett az elmúlt 20 évben, de erősen duális jellegű, melynek területi vonatkozásai is vannak.
- Minden élelmiszerkategóriában nőtt az 1 főre jutó fogyasztás 2010 és 2020 között.
- A túlsúlyosak aránya 54 %-ról 60 %-ra emelkedett 2014 és 2019 között Magyarországon (2019-ben az EU átlag 52,7 %).

Eredmények - dokumentumelemzés

Nem reflektálnak a fenntarthatósági kihívásokra. Erőltetett digitalizáció és innovációs kényszer jelenik meg mind a DAS-ban, mind a DÉS összefoglalójában.

- Precíziós mezőgazdaság minden ágazatban, automatizáció és laborfejlesztések az élelmiszeriparban.
- IT-ban jártas szaktanácsadók képzése (3000 fő), Digitális Agrárakadémia képzések.
- Nincsenek fejlesztési perspektívák a kis termelőknek és a kézműves élelmiszereket készítőknél.
- Nem foglalkoznak a dokumentumok a digitalizáció során keletkezett adatok kezelésével.

Konklúzió

Öt problématerületet azonosítottunk:

1. Az ökológiai (ökologizációs) megközelítés szinte teljes hiánya.
 - Digitalizáció és ökológiai gazdálkodás EU elvárásoknak megfelelően, de a regeneratív megközelítés mellőzése.
2. Az éghajlatváltozás nem megfelelő súllyal történő kezelése.
 - Elsősorban az (precíziós) öntözésfejlesztésre koncentrálnak.
3. A komplex tájgazdálkodás mellőzése.
 - Az agrártermelőkre bízzák a tájat, ami eddig is kontraproduktív megközelítés volt. Koordináció a természetvédelemmel és turizmussal hiányzik.
4. A gazdálkodók közötti társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségeket növelő fejlesztési irányok.
 - Az erőltetett digitalizáció egyértelműen a nagygazdaságoknak kedvez. Félő, hogy a digitalizáció inkább a vidéki munkahelyek megszűnését hozza. A generációváltás továbbra is az eddig mérsékelt eredményt hozó intézkedésekkel kívánják segíteni.
5. A Digitális Élelmiszeripari Stratégia nem foglalkozik érdemben az egészséges élelmiszerfogyasztással és az élelmiszerhulladékok kezelésével.
 - A chips adó után lényegében nem történt semmi a fogyasztás mérséklése, az egészséges élelmiszertermelés terén.

Javaslatok

Európai szinten:

- A KAP 2021-es reformja jó irányba indult
- KAP további átalakítása – egységes agrár-élelmiszeripari (agri-food) szakpolitika bevezetése fontos lenne (Recanati et al., 2019),
- A támogatási rendszer bürokráciájának további csökkentése
- A digitalizáció kapcsán egységes adatpolitika megalkotása az agri-food szektorra
- A monitoring rendszer tagállamoktól független erősítése, az indikátor alapú megközelítés további fejlesztése

Hazai szakpolitikai javaslatok:

- Kiegyensúlyozottabb fejlesztéspolitika a digitalizáció és az ökológizáció között
- A gazdálkodók közötti esélyegyenlőség és a társadalmi igazságosság erőteljesebb megjelenése a szakpolitikában
- Erősebb szakpolitikai koordináció a természetvédelem, turizmus és más vidéki ágazatok között
- Az élelmiszerfogyasztás fenntarthatóságának hangsúlyosabb megjelenése, a fogyasztás csökkentése

Az orosz-ukrán háború hatásainak értékeléséhez még több idő szükséges.

A kutatásból megjelent publikáció

agronomy

Hoyk, E., Szalai, Á., Palkovics, A. and Farkas, J.Z., 2022. "Policy Gaps Related to Sustainability in Hungarian Agribusiness Development" *Agronomy* 12, no. 9: 2084. <https://doi.org/10.3390/agronomy12092084>

A kutatást a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatta.

Köszönöm a figyelmet!

Hoyk Edit – hoyk.edit@krtk.hu

Farkas Jenő Zsolt – farkas.jenzsolt@krtk.hu